

matzah Mindset

בא תשע"ה

EXODUS

PARASHAS BO

12 / 32-42

³² Take even your sheep and even your cattle, as you have spoken, and go — and bless me, as well!"

³³ Egypt imposed itself strongly upon the people to hasten to send them out of the land, for they said, "We are all dying!"

³⁴ The people picked up its dough before it could become leavened, their leftovers bound up in their garments upon their shoulders. ³⁵ The Children of Israel carried out the word of Moses; they requested from the Egyptians silver vessels, gold vessels, and garments. ³⁶ HASHEM gave the people favor in the eyes of the Egyptians and they granted their request — so they emptied Egypt.

³⁷ The Children of Israel journeyed from Rameses to Succoth, about six hundred thousand men on foot, aside from children. ³⁸ Also a mixed multitude went up with them, and flock and cattle, very much livestock. ³⁹ They baked the dough that they took out of Egypt into unleavened cakes, for they could not be leavened, for they were driven from Egypt for they could not delay, nor had they made provisions for themselves. ⁴⁰ The habitation of the Children of Israel during which they dwelled in Egypt was four hundred and thirty years. ⁴¹ It was at the end of four hundred and thirty years, and it was on that very day that all the legions of HASHEM left the land of Egypt. ⁴² It is a night of anticipation for HASHEM to take them out of the land of

2 Arts and Crafts Store Chemed

For more on Israel's legal and moral justification to keep the "borrowed" items, see commentary to 3:18.

37-42. The Exodus. The huge number of 600,000 adult males — which, allowing for women, children, and elderly men, indicates a total population of about three million — gives some idea of the magnitude of the miracle. It also indicates the nation's inspiring faith in God, for they followed Moses into the Wilderness, where the lack of food would have terrified anyone who was not prepared to rely on God. Centuries later, God would cite this faith to Jeremiah as an unforgettable merit of the young nation: זכרתי לך חסד, וְגִדְרִיךָ אֲהַבֵּת בְּלוּלֵי־יָדַיךָ לְכַתֹּף אֶחָדִי בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא רוּחוּעָה, I remember for your sake the kindness of your youth, the love of your bridal days, how you followed Me in the Wilderness in an unsown land (Jeremiah 2:2).

3 Hagaddah - הַגְּדָה

This matzah that we eat for what reason? Because the dough of our fathers did not have time to become leavened before the King of kings, the Holy One, blessed be He, revealed Himself to them and redeemed them. Thus it is said: "They baked matzah-cakes from the dough that they had brought out of Egypt, because it was not leavened; for they had been driven out of Egypt and could not delay, and they had also not prepared any [other] provisions."

שם דרך

2

4

* ונתבאר במאמר הנ"ל שנפק"מ במחלוקת זו למה שאומרים בהגדה של פסח "מצה זו שאנו אוכלין על שום מה". ואמנם מצינו כמה שיטות בדברי הראשונים בטעם "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה". וטעמים אלו לא נאמרו רק כדי להגדיל תורה ולהאדירה, אלא כל אחד חייב לדעתם ולספרם מכיוון שייכל שלא אמר גי דברים אלו לא יצא ידי חובתו.

4 Ramban

39. THEY BAKED THE DOUGH THAT THEY TOOK OUT OF EGYPT INTO CAKES OF MATZOS, ETC.]

[It would appear that the verse is saying that the Israelites baked unleavened cakes of matzos only because there was no time for the dough to rise, since they had to leave Egypt in haste.²⁵⁶ Ramban, however, explains the verse differently:]

The explanation of the verse They baked the dough that they took out of Egypt etc. is that they baked [the dough] into unleavened matzos because of the commandment they were charged with: *Leaven shall not be found in your houses, for anyone who eats leavening - that soul shall be cut off* (v. 19 above).²⁵⁷

ואמר "כי גרשו ממצרים", to tell us why it was that they baked [the dough] on the road; בעבור "כי גרשו ממצרים ולא יכלו" - [The verse] then stated for they were driven from Egypt.²⁵⁸

it was because they were driven from Egypt and could not tarry to bake it in the city and carry it from Egypt as baked matzos.²⁵⁹ ועל [The Israelites] therefore carried it as dough, with their leftovers bound up in their garments upon their shoulders, ומקרו ואפו - and they hastened and baked [the dough] on the road before it became leavened. Alternatively, they baked it in Succoth, for they arrived there in only a short while,²⁶⁰ in accordance with the words of our Sages, of blessed memory, so that the dough did not become leavened.

5 אע"פ

הרמב"ן על התורה (יב, טז) מפרש את הפסוק "ויאפו את הבצק" וגוי שאפו עוגות מצות "כי לא חמץ" מפני שנצטוו באיסור כל יראה ובל ימצא ולעיל יב (ט) "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל" וגוי. ומה שאמר הכתוב "כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמתח" אינו טעם מדוע אפו עוגות מצות, אלא זה קאי על מה שאמר קודם לכן בפסוק לד: "וישא העם את בצקו טרם יחמץ", ועל זה מטעים הכתוב למה אמנם הוציאו בצק ולא אפו את המצות טרם יציאתם - משום שגורשו ממצרים ולא יכלו להתמתח. וז"ל הרמב"ן: "וטעם גאפן את הבצק, שאפו אותו מפני המצוה שנצטוו שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמץ ונכרתה. ואמר כי גרשו ממצרים, לומר שאפו אותו בדרך בעבור כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמתח לאפות אותו בעיר ולשאת אותו אפוי מצות, ועל כן נשא אותו בצק ומשארותם צרורות בשמלותם על שכמם, ומחרו ואפו אותו טרם יחמץ בדרך או בסבות, כשבאו שם לשעה קלה כדברי רבותינו (מכילתא כאף)."

39. For it was not leavened... for it had not leavened, due to the brief time period which elapsed from the time they departed Raamses, which is in the land of Egypt. until they reached Succos, which is outside its boundary, as our Sages say, "For the dough of our forefathers did not have time to become leavened until the King of kings, the Holy One, Blessed is He, appeared and redeemed them" (Pesach Haggadah). For indeed when they were in Succos, beyond the boundary of Egypt, the pillars of cloud and fire revealed themselves, and HASHEM went before them (see 13:21).

שם דרך

שי

והנה לפי הספורנו שמפרש "כי לא חמץ" היינו "שלא החמץ מקוצר זמן" לכאורה עדיין נשאלת השאלה, הגם שלא הספיק בצקם להחמץ עד שהגיעו לסוכות בגלל שהגיעו לשם בשעה קלה, מכל מקום מדוע כאשר הגיעו לסוכות אפו מצות - הרי שם כבר היו יכולים להשהות בצקם עד שיחמץ. ונראה שהתשובה לכך טמונה בדברי הספורנו "כי אמנם בהיותם בסוכות חוץ לגבול מצרים או נגלו עליהן עמודי הענן והאש וה' הולך לפניהם", רצה לומר שלאחר שנגלה עליהם הקב"ה שוב לא שייך שיתעסקו בחימוץ ואפיה, משל לאדם שבא מלך לביתו שבדאי לא יתפתה לעסקו וצרכיו כאשר המלך אצלו.

10

ומעתה לפי זה מתפרשים להפליא דברי רבן גמליאל בהגדה: "מצה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמץ עד שנגלה עליהם מ"ה הקב"ה וגאלם", והיינו שאכילת המצה היא משום שלא הספיק בצקם להחמץ עד שנגלה עליהם הקב"ה, כלומר עד הגיעם לסוכות שם נגלה עליהם ה', ומאחר שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים שוב לא היה עוד עם לבבם להתעסק בבצק להשהותו עד שיחמץ אלא מיהרו ואפיהו עונות מצות. ומדויק היטב הלשון "עז שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה".

11

ד' שיטות בטעם "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה"

ג. ומעתה גם את דברי הרמב"ן, נראה לפרש בדרך זו אלא בשינוי קצת. והיינו שגם לפי הרמב"ן במצות אכילת המצה יש גם זיכרון לנס שנשאם הקב"ה לבני ישראל על כנפי נשרים, וכפי שמוכיח זאת הרמב"ן בסוף דבריו: "ומיהרו ואפו אותו טרם יחמץ בדרך או בסכותו כשבאו שם לשעה קלה כדברי רבותינו". ואף שלפי מה שביאר את הפסוק, עצם מה שאפו מצות היה משום שהזוהרו על החמץ בבל יראה ובל ימצא, אולם כבר מביאר בדבריו שדברי הכתוב "כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה" זהו טעם מדוע לא אפו מצות קודם יציאתם אלא יצאו עם הבצק לדרך. ואם כן על הנס המופלא שיצאו עם בצקם ממצרים בחיפזון כמו שנאמר "וישא העם את בצקו טרם יחמץ" ורק לאחר שהגיעו לסוכות אפו את בצקם - אמר רבן גמליאל "מצה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמץ עד שנגלה עליהם מ"ה הקב"ה". ורצה לומר שבאכילת המצות יש זיכרון לנס שלא הספיק הבצק להחמץ מיציאתם ממצרים עד הגיעם לסוכות בגלל שיצאו על כנפי נשרים.

והתבדל בין הספורנו והרמב"ן הוא: לפי הספורנו יש בדברי רבן גמליאל "עז שנגלה עליהם מ"ה הקב"ה" טעם למה לא עשו אבותינו את בצקם חמץ. ואילו לפי הרמב"ן אין זה כלל הטעם, אלא ציון העובדה שמיציאתם ממצרים עד הגלות הקב"ה עליהם לא הספיק הבצק להחמץ משום הנס שנשאם על כנפי נשרים בשעה קלה.

* היוצא מכל האמור עד כאן, שיש ג' שיטות בטעם "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה":

- א. שיטת הר"ן שטעם מצות המצה הוא משום זכר לגירושם ממצרים בחיפזון שבשל כך לא יכל בצקם להחמץ.
ב. שיטת הספורנו בעיקר דבריו כמו הר"ן אלא שהוסיף שבחיפזון היציאה מצרים נכלל גם זכר לנס נשיאתם על כנפי נשרים מרעמסס לסוכות והיגלות ה' עליהם בעמוד ענן ואש.
ג. שיטת הרמב"ן שאמנם אין זיכרון לנס עיקר טעם מצות המצה, אולם שפיר יש באכילת המצה זיכרון לחיפזון היציאה ממצרים ולנס שנישאו על כנפי נשרים במהירות מופלאה עד שלא היה שעות לבצקם להחמץ.

מתנת מאמר ב חיים (שם) יא
שרצה הקב"ה לפדותם, נגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, ויצאו בחפזון עד שלא הספיק בצקם להחמץ. באופן שבזכרון שני דברים אלו ביחד, באים לידי הברה שמצדנו לא היה לנו כלום, וגאולתנו והצלתנו באה רק ממה שעשה ה' בשבילנו.

12

אמנם הר"ן בפירושו שעל הר"ן (בפסחים על משנה זו), כתב וז"ל: "ולא יכלו להתמהמה, שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו, דפסח מצרים לא נהא אלא לילה יום כדאיתא בפסח שני דף צ"ו ע"ב ולמחר מותרין במלאכה" (ר"ל לאפות ולהכין לצידה לדרך) ובחמץ. ולפיכך אילו יכלו להתמהמה התמיצו עיסותיהם לצורך מחר, שלא הזוהרו בבל יראה, אלא מתוך שלא היה לחם פנאי אפיהו מצה, וזכר לאותה גאולה נצטוו באכילת מצה, עכ"ל.

חרי שנחלקו הרמב"ן והר"ן בפירוש הפסוק "ויאפו את הבצק וגו' ענת מצות כי לא חמץ" וגו'. ויסוד מחלוקתם תלוי אם בפסח מצרים היו מוזהרים בבל יראה ובל ימצא: הרמב"ן סובר שבפסח מצרים היו מוזהרים בזה, וכפי שמפורש בדבריו "מפני המצה שנצטוו שאור לא ימצא בבתיכם", ומשום כך הוצרך לפרש "כי לא חמץ" דהיינו מפני שהזוהרו על החמץ, והטעם "כי גרשו" הוא הסבר למה לא אפו מצה טרם צאתם. אבל הר"ן הסובר שלא הזוהרו בבל יראה

כמפורש בדבריו, שפיר מפרש שאפו עונות מצות "כי לא חמץ" שלא הספיק בצקם להחמץ מפני שגורשו, ובאמת "אילו יכלו להתמהמה החמיצו עיסותיהם לצורך מחר" להכין לעצמם צידה לדרך.

והנה בשלמא לפי הר"ן שפיר מובנים דברי רבן גמליאל "מצה על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמץ עד שנגלה עליהם מ"ה הקב"ה וגאלם שנאמר ויאפו את הבצק וגו'". אולם לפי פירושו של הרמב"ן בפסוק זה, הרי לכאורה לא מוזכר בתורה טעם זה לעשיית המצות ביציאתם ממצרים, שהרי לפי פירושו אפו מצות בגלל שהזוהרו באיסור חמץ, ומה שהכתוב אמר "כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה" זהו רק טעם מדוע לא אפו מצות קודם יציאתם אלא יצאו עם הבצק לדרך. ולכאורה זו תמיהה עצומה.

המצה - זיכרון לחיפזון היציאה ממצרים שיצאו בשעה קלה מרעמסס לסוכות על כנפי נשרים

ב. ונראה בביאור הדברים על פי מה שכתב הספורנו בביאור הפסוק הנ"ל ד"ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות", ופירש: "כי לא חמץ", כי לא התחמץ מפני קוצר הזמן שהיה משעת נסעם מרעמסס שהוא בארץ מצרים עד שהגיעו לסוכות שהוא חוץ לגבול, כאמרם ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמץ עד שנגלה עליהם וגו'. כי אמנם בהיותם בסוכות חוץ לגבול מצרים אז נגלו עליהן עמודי הענן והאש וה' הולך לפניהם", עכ"ל.

ומבואר שהספורנו מפרש ביסוד דבריו כפי שהר"ן מפרש את הפסוק, ועל כך הוסיף שלא רק שיש לפנינו זיכרון לחיפזון בגרושם ממצרים שבשל כך לא הספיק הבצק להחמץ "מפני קוצר הזמן", אלא יש גם זיכרון לנס ולפלא שאף שהוציאו את הבצק ממצרים - אפו את המצות רק בסוכות שהוא מרחק של מאה ועשרים מיל בגלל הנס שהתרחש להם, כמפורש בדברי רש"י (פסוק לו) "וייסעו בני ישראל מרעמסס סכתה, ק"כ מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים, עכ"ל. ומשמע שהספורנו מפרש שאפיית המצות היתה כבר בסוכות כמשמעות הפסוקים שתחילה כתוב "וייסעו בני ישראל מרעמסס סכתה", ואחר כך נאמר "ויאפו את הבצק" וגו'.

נמצא לפי הספורנו שיש במה שאפו עונות מצות "כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה" שני דברים: א. הגאולה המהירה שגורשו בחיפזון ממצרים. ב. הנס הנפלא שהקב"ה נשא על כנפי נשרים מלינוי אנשים נשים וטף, עם כל בהמותיהם ורכושם, ברגע אחד, מהלך של ק"כ מיל. וכך קרה שהבצק שהוציאו ממצרים לא הספיק להחמץ.

* ומשמע מדברי הספורנו שכל זמן שהיו בגבול מצרים לא נגלה עליהם הקב"ה בעמוד אש וענן. ונראה הטעם לכך, כי במקום הטומאה אין השכינה מתגלה. כדברי המדרש (שמו"ר יב, ה) שהביא רש"י עה"פ (ט, כט) "ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה'" - "כצאתי את העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים". וכמו שכתבו בעלי התוספות בתוך דבריהם (יא, א) "וצריך לומר שהגב"ה הקב"ה למשה י" טפחים מפני טומאת גלולים ממצרים", ואם כן רק כאשר יצאו בני ישראל לגמרי מגבול מצרים נגלה עליהם השכינה בעמוד ענן ואש, וכמו שמדויק בדברי הכתוב: "וייסעו מסכת ויחנו באתם בקצה המדבר, וה' הלך לפניו יומם בעמוד ענן לנחתם חדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה" (והלך, יג, כ"א).

ולאכול, ואח"כ לצאת, והקב"ה סיבב שיגרשו אותם מצרים באותה שעה דווקא כדי שתהא יציאתם בעל כרחם, ויכירו על ידי זה שאינם יוצאים מעצמם אלא מחמת יד ה' החזקה.

ובמהר"ל (גור אריה פרשת בא) הוסיף על זה ליישב למה נקטו כאן לשון שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, וז"ל, והשתא לא יקשה לך מה שאמרו מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, ולא הוי לומר רק שאנו אוכלים מצה על שום שגרשו ממצרים ולא הספיק בצקם להחמיץ, ולמה ליה למתליה במה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, אלא לומר כי הקב"ה רצה לגאול אותם קודם שהחמיץ הבצק כדי שידעו כי ביד חזקה הוא מוציאם, וזהו עד שנגלה עליהם וכו', עכ"ל.

פירוש דממה שיצאו באופן זה שלא הספיק בציקם להחמיץ, שהיה נגד רצונם כנ"ל, נתברר להם שגאולתם היתה רק על ידי מלך מלכי המלכים, ולא היה להם שום חלק בה. ולכן נקט לשון בעל ההגדה לשון זה "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים", שגילוי זה היה במיוחד בשעה זו שיצאו בחפזון.

ועתה מובן למה קבעה התורה לזכור הגאולה על ידי מצות מצה דווקא, דמה שיצאו באופן שלא הספיק בציקם להחמיץ, אינו פרט קטן שאירע בזמן גאולתם, אלא דבר גדול הוא - שעל ידי זה נתגלה מי היה הגואל האמיתי - שהגאולה היתה על ידי מלך מלכי המלכים הקב"ה ולא היה לנו שום חלק בה.

ולאכול, ואח"כ לצאת, והקב"ה סיבב שיגרשו אותם מצרים באותה שעה דווקא כדי שתהא יציאתם בעל כרחם, ויכירו על ידי זה שאינם יוצאים מעצמם אלא מחמת יד ה' החזקה.

ובמהר"ל (גור אריה פרשת בא) הוסיף על זה ליישב למה נקטו כאן לשון שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, וז"ל, והשתא לא יקשה לך מה שאמרו מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, ולא הוי לומר רק שאנו אוכלים מצה על שום שגרשו ממצרים ולא הספיק בצקם להחמיץ, ולמה ליה למתליה במה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, אלא לומר כי הקב"ה רצה לגאול אותם קודם שהחמיץ הבצק כדי שידעו כי ביד חזקה הוא מוציאם, וזהו עד שנגלה עליהם וכו', עכ"ל.

פירוש דממה שיצאו באופן זה שלא הספיק בציקם להחמיץ, שהיה נגד רצונם כנ"ל, נתברר להם שגאולתם היתה רק על ידי מלך מלכי המלכים, ולא היה להם שום חלק בה. ולכן נקט לשון בעל ההגדה לשון זה "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים", שגילוי זה היה במיוחד בשעה זו שיצאו בחפזון.

ועתה מובן למה קבעה התורה לזכור הגאולה על ידי מצות מצה דווקא, דמה שיצאו באופן שלא הספיק בציקם להחמיץ, אינו פרט קטן שאירע בזמן גאולתם, אלא דבר גדול הוא - שעל ידי זה נתגלה מי היה הגואל האמיתי - שהגאולה היתה על ידי מלך מלכי המלכים הקב"ה ולא היה לנו שום חלק בה.

ביאור המהר"ל בגורל הענין שלא הספיק בציקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וכו'

ואם נעמיק עוד בענין המצה, נראה שיש להעיר מה היתה החשיבות בעובדא זו שלא הספיק בציקם להחמיץ עד שנגלה עליהם וכו', נהי דכך היה המעשה, שבשעת יציאתם לא הספיק בציקם להחמיץ, אבל למה קבעה התורה שזכור שעת הגאולה דווקא על ידי מעשה זה.

עוד יש להעיר על הלשון שאומרים בהגדה מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בציקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם. מכל מה שאירע במצרים במשך העשר מכות, לא מצינו לשון כזה "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים", מה היה הדבר מיוחד של שעה זו שאנו מתארים אותה בנוסח זו.

וכתב המהר"ל (גור אריה פרשת ראה שם) ביאור נפלא בזה, וז"ל, ונראה לומר שהקב"ה רצה דווקא להוציאם בענין זה להראות שהוא יתברך הוציאם ביד חזקה ולא יאמרו ישראל מעצמנו יצאנו, אבל כאשר יראו כי פרעה מלך מצרים שהיה ממנה לשלחם קודם שהחמיצו עיסתם אע"ג שאין זה ברצון שלהם אין זה רק בשביל שחזקה יד ה' עליהם ובידו החזקה הוציאם, ואלמלא היתה עיסתם תמוצה כבר לא היה ניכר יד ה' החזקה דודאי מרצונם ישראל היו יוצאים, וא"כ באיזה דבר היה נראה יד ה' החזקה עליהם, עכ"ל.

מבואר בדברי המהר"ל דאף שרצו כלל ישראל לצאת ממצרים, מ"מ באותה שעה שהיו המצריים מגרשים אותם, לא היו רוצים לצאת, והיו עוסקים באפיית עיסתם, ואף דכבר קיימו מצות מצה בלילה שעבר, וגם לא עשו צידה לדרך כמוש"כ וגם צדה לא עשו להם, מסתמא היו מכינים לעצמם לחם לאכול לארוחת בקר, ולכן רצו לגמור אפייתם

Rav Schwab on Chometz

In the Haggadah we ask, "These matzos that we eat—for what reason?" and we answer, "Because our forefathers' dough did not have time to ferment when Hashem revealed Himself in Egypt." The Jews had been waiting for the Exodus from midnight until morning. That should have been plenty of time for the dough to rise.

The Mechilta explains that when the Jewish People left Egypt, their dough did not ferment because of the miraculous revelation of Hashem; this was not due to a lack of time, as it would seem from a simple understanding of the Haggadah, but rather to the fact that at the moment of redemption, the dough lost its ability to ferment.

How did Hashem's revelation interfere with the rising of the dough? In answering this question, we may also better understand how matzah is simultaneously a symbol of redemption and also לחם ענין, the "bread of affliction."

Three ingredients are necessary to produce fermented dough: flour, water, and the passage of time. Since Hakadosh Baruch Hu is beyond the constraints of time, when He reveals Himself, time is suspended. When Hashem redeemed Bnei Yisrael, Egypt experienced גילוי שכינה, the revelation of Hashem's Glory. Consequently, fermentation could not take place. The dough's inability to ferment was a direct result of the גילוי שכינה. Hence, when we look at the piece of matzah in our hands, we are looking at the manifestation of the גילוי שכינה, the revelation of Hashem that occurred in Egypt.

We say in the Haggadah, זהו לחם ענין די אקלו אכנתנא קארנא דמצרים—This is the poor bread that our forefathers ate in the land of Egypt. A slave, whose time is not his own, must make bread quickly. The Jews in Egypt ate matzah because, as slaves, they were not given enough time for their dough to rise and become chametz. It was indeed לחם ענין, the "bread of affliction." The Jews looked forward to the redemption, when they would finally have time to allow their bread to rise and to eat the bread in a leavened state.

When the time for the redemption came, because Hakadosh Baruch Hu appeared on the scene, the dough could not ferment, and the Jews continued to eat the bread of slaves. The difference was that now, instead of being slaves to Pharaoh, they were the servants of Hakadosh Baruch Hu—and that is true freedom.

Let us return to that moment of midnight in Egypt. The problem with more time in Egypt would not have been the contaminating effects of Egyptian impurity; that danger had long since ceased. No, the problem with more time in Egypt would have been more time itself! Let us strive to understand. The redemption had to occur *k'herafayin*, in the blink of an eye because that alacrity is necessary for an event to remain spiritual. Had we left Egypt slowly, naturally, in a relaxed fashion, we would have been a natural people! The Jewish nation was being born then; the moment of birth *had* to be transcendent because "Everything goes after the beginning", we became and remain a spiritual people because our beginning was spiritual. Our moment of formation occupied the absolute minimum of time, and since then we have lived on the edge of the physical universe, at that edge which interfaces with the transcendent, the Divine. The terrible danger of more time in Egypt would have been the time itself; that is the impurity which is meant here, the impurity of a nation destined for spirituality becoming merely physical, merely natural.

עוד יש לבאר בעומק הענין, כאמור, הגירוש ממצרים שבו השי"ת לבדו במהלך על טבעי הכריח בפתאומיות את המצרים לנרש את ישראל כנגד רצונם, למד באופן גלוי. וברור על שלטון ה' על הבריאה בצורה ישירה בלי סיבות טבעיות, וכן המצה מביאה אותנו להכרה השלימה בשלטון ה', הן בכך שהיא מזכירה לנו את הגירוש ממצרים, והן בכך "שהוליה בלא זמן" מסמלת את ההנהגה הניסית.

מצה - מיכלא דאסותא

כאמור, ההכרה הנלמדת מהמצה היא פסגת ושלמות האמונה, שבעצם אין טבע כלל והכל הוא ברצון ה' כל רגע, לכן כאשר ניגשים לעבודת האמונה - לשמה נועדו ימי הפסח - מוטלת על האדם החובה בראשונה, לברר לעצמו את ההשקפה הנכונה והשלימה שאליה צריכים לשאוף להגיע - לחיות על פיה, מטעם זה נצטוונו מיד בתחילת חג הפסח "בערב תאכלו מצות", כי על ידיה נקנה את המבט האמיתי על הנהגת ה' בבריאה. וכן אמרו חז"ל (זוהר, תצוה, קפג:) כד נפקו ישראל ממצרים לא היו ידעי עקרא ורזא דמהימנותא, אמר קב"ה ישעמון ישראל אסותא, ועד דייכלון אסותא דא לא אתחוי להון מיכלא אחרא, כיון דאכלו מצה דאיהי אסותא למיעל ולמדע כרזא דמהימנותא וכו'. (כאשר יצאו ישראל ממצרים לא היו יודעים עיקר וטוד האמונה, אמר הקב"ה ישעמו ישראל רפואה, ועד שיאכלו רפואה זו לא ידאו להם אוכל אחר, כיון שאכלו מצה שהיא רפואה לבוא ולדעת בטוד האמונה וכו'). כלומר, המצה היא הרפואה למחלת חוסר האמונה, כי כאשר מתכוננים בעת אכילתה במהות עשייתה, ובמה שהיא באה להזכיר לנו, מקבלים את הראיה הבריאה והנכונה של מה שנראה לכאורה כמתנהג מאליו בדרכי הטבע, באמת השי"ת הוא המנהיג בכל רגע. ההשקפה המתבררת מאכילת המצה היא השיא של שלימות האמונה, ועלינו להבין זאת בשכלנו בתחילת העבודה, כדי לשאוף ולעמוד בהדרגה להגיע לחיות עמה בלבנו ובמעשינו בתמידות ברום סולם העבודה, אבל אין באפשרותינו להחזיק בפיסגה הזו בכל מעשינו בתחילת העבודה מיד ולתמיד, לכן אכילת המצה היא חובה רק בלילה הראשון, ואח"כ עלינו לעבוד בהדרגה ע"י ההמנעות מאכילת החמץ וההתכוננות באיסורו כדי להתרגל במבט שלא הטבע מנהיג את העולם אלא הכל רצון ה' בלתי אמצעי. לכן איסור חמץ הוא שבעה ימים כדי לקנות בשלבים את ההכרה הנכונה בשלטון ה' לבדו בבריאה. ע"י העבודה המעשית בשבעת ימי פסח שהם סיבוב

39. צה מצות - CAKES OF MATZOS. חרצה של מצה - A cake of matzah. ⁵ בצק שלא התמיץ קרוי מצה - Dough which has not leavened is called "matzah."⁶ - AND ALSO THEY HAD NOT MADE PROVISIONS FOR THEMSELVES - לךך - for the journey. [The verse] tells the praise of Israel, - שלא אמרו - by pointing out that they did not say, - "How can we go out to the wilderness without provisions?" - Rather, they believed in God's word and went. הוא שמעךש - וברתי לך קוד געירך אהבת כלולתיך לכתך אהרי - That is what is stated in the Prophets:⁷ - מה שברך מארש אהרי - "I remembered for your favor the kindness of your youth, the love when you were a bride, your following Me in the desert, in a land not sown."⁸ - במדבר בארץ לא זרועה - "Israel - קדש ישראל לה וגומר" ^{9,10} - What reward for this faithfulness is stated clearly after this? ^{9,10} What reward for this faithfulness is stated clearly after this? ^{9,10} is holy unto HASHEM, etc. ^{9,10}

[265] THE TORAH VODAAS HAGGADAH

Rav Gedaliah Schorr zt"l elaborates that this elevation experienced by Klal Yisrael, which was a result of their exposure to the essence of Hashem, had to be accomplished at the same time. It could not be done gradually or step by step. They had to be raised to the point where they could comprehend this disclosure, which had to be accomplished at once. For this reason, the Exodus from Mitzrayim was in haste; since *Hakadosh Baruch Hu* revealed Himself in one simultaneous exposure of His essence, the Jews had to respond with a corresponding elevation that grasped this.

This is the explanation of the verse in *Shir Hashirim* (2:8), "He comes leaping upon the mountains," which is used to describe the way Hashem sprung forth to show Himself suddenly to Klal Yisrael. It warranted that they, too, spring forth. *Midaleg* - springing forth - can be understood to mean that He caused others to spring forth; that the Bnei Yisrael also leaped and were drawn toward His disclosure of His glory.

The *pasuk* in *Shir Hashirim* (1:4) says, "Draw me; after You we will run," which implies that Hashem pulled at Klal Yisrael, and they followed His lead. In light of the above, it implies that just as Hashem revealed Himself in a manner of *dilug* - springing, so too, Klal Yisrael responded with *dilug*. Their reaction was, "after You we will run." They swiftly followed, for otherwise they would not have been able to refrain from collapsing.

The two *mitzvos* that they were commanded in at the time were ones that contained these elements of *dilug* and running. The mitzvah of *Korban Pesach* involves *dilug*, as Rashi (*Shemos* 12:10) comments. The *Korban Pesach* is an aspect of "Draw me," where Hashem pulled Klal Yisrael toward Him. Matzah represents "after You we will run," where Klal Yisrael exercised great haste to comply with the mitzvah.

דך דינו, והוא ענין אחר ההתגלות שהי בעת ימינו באחדות עלי סיבוב ראוים בניי לכו, אך בעת שנת התגלות השכינה זריכים לביות ומשך אחר ההתגלות, להגבי את טמנו מטומאתו ולביות נמשך אחר ההתגלות, והי מעלת בניי אשר היו נמשכים אחר ההתגלות, כי אדרבה, הרשעים מגודל הנכירות שיש בעת ההתגלות השכינה הם נאזדים, כי האש שורפני, אבל בניי אשר עדיין נשאר בהם נקודה טהורה, אז בעת התגלות האור הגדול בשעת ימינו, נמשכו אחר ההתגלות, וכדל' משני אחרך גרובה שהי מעלת בניי כי אחר שהי משכני, ע"י הנלוו שכינה, היו נמשכין אחריו, וזה אחרך גרובה, וזהו ענין המלה, על שום שלא הספיק וכו' עד שנגלה עליהם ממי"ה הקב"ה, אחרו הנקודה אשר ישנה בכל אדם ישראל, הנקודה בעבודת אשר חן כה משכו חמן, ונמשכו אחר ההתגלות השכינה.

19

Rashi

20

21

ידיעה בלא מעשים אינה כלום

בהם, לפנינו יסוד עמוק ונורא!

הנה כולנו יודעים שבטבע הגשמי ידיעה לחוד ומעשים לחוד. כמה שאדם למד בשכלו שנים רבות איך לבשל, איך לנקות, איך לבנות, איך

לנסוע ברכב וכדו' - לא יועילו לו כל ידיעותיו אם איבריו לא תורגלו בפועל אל המלאכה החדשה. אם לא למד תוך כדי עשיית המעשה במציאות בפועל - לא למד דבר.

אך צריך לדעת שכך הוא הדבר גם בטבע הרוחני. בכל מצבורי האמונה הנוראים ביותר, כיציאת מצרים שהיא פינת כל האמונה והיהדות - אין ערך אמיתי כל עוד הם קיימים בשכל בלבד!! כל עוד אינם עומדים במבחן המעשים והמציאות!!

אשר לכן אפילו שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחקאל בן בוזי - אבל היא נשארה שפחה, באשר לא עשתה צעדים להוציא לפועל את אשר ראו עיניה!!

כל האמונה הגדולה שראו עיניהם בעת היותם במצרים - נועדה אך ורק בכדי שיוכלו בעת מבחן לפסוע את פסיעתם הראשונה באמונה - בפועל - ולעזוב את פיתויי מצרים ללכת אחרי ה'!!

"חסד נעורין" של בני" - היה פסיעתם הראשונה והמעשית כעם ה', והצעד הראשון בקיום בפועל של אמונתם הברורה, כאותו תינוק הפוסע את פסיעתו הראשונה!! עם כל ידיעת הנס - עדיין יש כאן קושי אמיתי ומאמץ רב אותו מגדיר הפסוק כ"חסד נעורים" של העם כלפי ה', נורא ממש!

כמה שוגים אנו כשאנו חושבים שבמחשבות תרומיות ועצימת עיניים בתפילה בדביקות - כבר עלינו איזו דרגה וקנינו איזה קנין רוחני אמיתי!

היודע ואינו עושה - גרוע משאינו יודע

ובזה תומתק לנו הערה נפלאה במה שיוודעים כולנו, שענין החיפזון ביצי"מ היה מחמת שאילו המתינו בשערי מצרים עוד רגע - היו שוקעים בשער החמישים של שערי טומאה, ולא היו יכולים לצאת לעולם.

והמתבונן תמה - היתכן? לאחר לימוד מוסר ועשרה פרקי אמונה שלומדים עם הקב"ה כביכול בצוותא שנה שלימה, לאחר כל הניסים כולם,

בדיוק אז הגיעו לפי פחת ועמדו על סף שאלו - שאלו לא הגיעו אחרי כל הגלות, לפני כל הניסים? אתמהא!!

אכן למה הדבר דומה? - למי שנתלכלך ברפש וטיט, ורואה הוא מרחוק את מפל המים היורד בסערה. אל הנהר שמתחתיו. הוא מתקרב עוד ועוד ולבו הומה משמחה, עד שבא אל גדות המעיין ממש וכבר בידיו ממש הוא את המים, ועוד רגע יכניס למים את גופו המתבהל מטינופו הנורא. הרי כולנו מבינים שמלראות מים לא נעשים נקיים!

אדרבא, אם איסטניס הוא ונפשו עליו תאבל בטינופו - הרי כל כמה שהתקרב יותר אל המים חושק יותר בנקיון... ואם דוקא בעומדו על המים ייעצר מלכת - עלול הוא דוקא עכשיו למות מרוב צער!!

כן הוא הדבר אף ברוחניות. מלראות אמונה - עוד לא נעשים מאמינים... מלראות את הקב"ה שנה שלימה - לא מתנתקים משערי טומאה...

אדרבה! מי שכה הבין, ידע וראה - אילו כעת ימשיך לעמוד במקום הטומאה בארץ מצרים ולא יחיש מיד "לעשות", לפסוע, ליישם במעשה ממש ולצאת החוצה - עלול הוא להיטמא בשער הטומאה החמישים דוקא עכשיו!!

כי מי שידיעתו גדולה ואינו מיישמה במעשה - מצבו חמור שבעתיים ממי שנח על משכבו ואינו יודע כלום!! ישמע חכם ויוסיף לקח - במעשה ממש!...

על האמונה בה האמינו יוצאי מצרים בהקב"ה אומר הפסוק "זכרתי לך חסד נעורייך". היה הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל משגיח ישיבת מיר אומר, לא לחינם זכו, היתה זו אמונה אמיתית ובטוחה בלי שום ספיקות והרהורים ולכן זכו לישועות וניסים כה גדולות.

נוטים לחשוב שהעולם מחולק בין מאמינים לאלו שרח"ל לא מאמינים. אולם כדאי שנביט ביוצאי מצרים ונראה סוג אחר של אמונה, לא רק לומר בפה ואפילו במחשבה ואפילו במעשה שיש בורא עולם ולדעת שצריך ללכת בדרך שנתן לנו, אלא להמסר אליו לגמרי ולהאמין בו עד שיגיע למדבגה שייסכים עבור ציוויו לתת כל מה שיש ביכלתו בגופו ונפשו.

ידוע שהגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל היה אומר על הפסוק "ויראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו" (לקמן י. לא) והיה ממחיש זאת במשל,

לפעמים שואלים אחד על פלוני והוא משבח. לאחר מכן מוסיפים לשאלו, אתה בטוח במה שאתה אומר, והוא משיב: ואי. למרות זאת אם אותו אדם יבקש ממנו הלוואה גדולה, לא ילוה גם אם יש לו הלוואות. מדוע? שכן אינו בטוח לגמרי. זהו ויאמינו וגו' פי' האמינו בבטחה, נמצא כי אמונתם לא היתה בגדר הסתברות, רק כאדם שיניח רכושו וממונו בקופתו וילך בלי להסתפק, כך היתה צריכה האמונה בהש"ת ובתורתו להיות, שיהיה בטוח עליו עד כדי כך שיפקיר את רכושו וכבודו ונפשו בלי שיפול בו שום ספק כלל.

* זו היה דרגתם של כלל ישראל ביציאת מצרים, שלא הכינו אפילו צידה לדרך בהיותם חדורים באמונת אומן שהם לגמרי ביד הש"ת ולכן זכו לכל.

רדת חכמה ומוסר ח"ג עמ' ה'

לב כא שלום קנ

ולכאורה הדבר אינו אלא פלא!

שהרי שתי ברירות עומדות כעת לפני העם. האחת - להמתין בגיא הצלמות - במצרים - עוד שעות או ימים בכדי להכין צדה לדרך. והשניה -

לא לשאול שאלות, להאמין במשה ואהרן, ללכת אחריהם אל המדבר ולבטוח בה' שיהיה להם כל מחסורם.

* והנה, אם בפתע פתאום היו באים משה ואהרן ומבקשים מבני ישראל לצאת ממצרים בלי צדה ובלי הכנה - או אז מובן השבח הגדול.

אולם בל נשכח שליציאה זו קדמה שנה שלימה בה שודדו המערכות, העולם התהפך לפנייהם עשר פעמים לרעתם של המצרים ועשר פעמים לטובתם של בני", אותם נסים ופלאות החקוקות על לוח לבנו לזכרון בכל מעשינו לדורות, הלא עברו הם וראו וחשו על בשרם שנה שלימה!

הנה זה עתה ממש, בשתי המכות האחרונות לבד - ראו כל ישראל איך שבכל פינה בה הניחו את רגליהם - היה אור, ואילו למצרים העומדים לצידם ממש - חושך ואפלה. ממש כאילו נבראה שמש מיוחדת לכאור"א בכל מקום ומקום!! הלא תצא הדעת מן הפלאות הנפלאות שראו עיניהם!!

ולבסוף - ממש לאחרונה, בחצות הליל, מתו כדבר ה' כל בכורי מצרים - ואילו אצלם לא יחרץ כלב לשונו, עם כל פרטי הניסים שבכל חלק וחלק, הלא האמונה כה חושית וחזקה - עד שניתן למששה ביד ולהרגישה באויר ממש!!

במצב זה - מי פתי להעדיף להישאר במצרים, ולראות את משה ואהרן צועדים לבדם אל המדבר - אל החופש?!

נכון שצריך אמונה בכדי ללכת ללא צדה, אבל בכדי להעדיף את ההיפך ולהישאר במצרים אחרי שנה של אמונה בחוש - צריך אווילות מופרזת... אוילות שאיננה כמעט בגדר הבחירה בכלל...

אך אעפ"כ נחקק עלינו מן שמיא השבח הנפלא של "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה!!" - מה פשר כל זאת?

על האדם להכיר כי מלחמה זו שבין השחורה והנאווה היא מלחמה תמידית, ואל לו להתייאא מליכנס אל המלחמה באמצעות

הנאווה שבו, ואמנם ראוי לו לאדם להעריך את המעלות שיש בו, ואם כי לפעמים קורה והוא מנוצח אל לו להפסיק ממלחמתו, גם אם נכשלים לפעמים במידה רעה, גאווה, תאוה, חמדת הממון, חייבים להמשיך ולהכות את היצר כמה שאפשר.

לא להיות בייאוש ולא להיות שבע רצון, כי לעולם אי אפשר לידע את ערכה של המכה, רק זאת אפשר וצריך לידע כי כל הכאה היא תוספת לצד הטוב, וכל ההתרשלות והנפילה של אדם אינו אלא מסיכה זו, שהוא מתייאש מעצמו ומדמה כי לאחר כשלון כבר נחרץ מצבו ואין בידו לשנות.

הנסיגות תדירות וכנגדן מוכרחות התפילות, כי אדם לעמל יולד, ולא להתרפות בזה ח"ו כי ההשפעה של העולם סוחפת אחריה, והעצה היחידה להאבק בתמידות ולהתחזק בתוך החבורה, כי להיאבק ביחידות קשה מאד ואיש לרעהו יאמר חזק, לומדים יחד מתפללים יחד ומתחזקים יחד ומרגישים קשורים לרבים ולישיבה אחת, יתן ה' ותתחזקו אחד עם חבריו, ותוכלו לעבור את המלחמה כמנצחים את השונא הגדול ולראות בגילוי כבודו יתברך. (משכרי ל).

י נאה נאבק

דברי המדרש משמשים יסוד עצום לעבודת ה', יסוד שבכחו לרומם את האדם למעלה למעלה, כל אדם יש בו גם שחורה וגם נאווה חולשות ומעלות, אסור לו לאדם להתייאש מפני החולשות שבו כי לעומתן יש בו מעלות, אדם שיש בו מידה פחותה יחבונן שמאידך יש בו גם איזה מעלה או מידה טובה אחרת, הוא בעל חסד ומוכן לכתת רגליו עד קצה תבל כדי לסייע לזולת, שמא מעתה יתגאה בעצמו מפני המעלה שבו, ישוב ויחבונן בצד השחורה שבו, מציאות זו מקפת כל אדם באופן פרטי, ואת כלל ישראל באופן כללי.

המקור של שני הכחות האלה הם הגוף והנשמה, הנשמה שבאדם היא הנאווה והגוף הוא השחורה, ותמיד נלחמים הן אחד בשני, אסור לו לאדם להתפעל בראותו עד כמה פחות כח הגוף שבו, וגם לא להתייאש בראותו שפעמים הגוף גובר על הנשמה, כי הגם שעברו עליו זמנים חלשים, הנה עברו לו גם זמנים שבהם עמד בתוקף במצבים של נסיון וגבר עליהם, ואם כי לפעמים נכשל אין זה מגרע מעמידתו בנסיון בשעה שעמד.

ענין זה של שני מצבים באדם בכת אחת, אנו מוצאים בכרכת יעקב את אפרים ומנשה, שכאשר ראה יעקב את בני יוסף

ויאפו את הבצק עוגות מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים וגם צדה לא עשו להם (שמות י"ב ל"ט).

ופירש"י וגם צדה לא עשו להם לדרך, מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו, הוא שמפורש בקבלה זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, ומה שכר מפורש אחרי קודש ישראל לה', כשנתכונן הרי זו מדרגה עליונה כאשר מלינוי אנשים קמים מבלי להתכונן כלום, ומיר שמצויים עליהם לצאת יוצאים ללא שום הרהור על העתיד.

אמנם נזכרת מדרגה זו לישראל בתורת חסד נעורך, ולהלן דבר אל בני ישראל וישוכן ויחגו לפני פי החירות ויעשו כן, ופירש רש"י ממכילתא להגיד שבחן ששמעו לקול משה ולא אמרו היאך נחקרב אל רודפינו, אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם.

והנה בעומדם במדרגה נשגבה זו חזרו ואמרו למשה, המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להצניאנו ממצרים, וכן לאחר שזכו לקריעת ים סוף ולאחר שזכו לשיר את השירה לה', וזכו לגילוי זה אלי ואנוהו, שוב וילוונו העם על משה לאמר מה נשאת, ובספרים כתבו על זה שאילו זכו היו מתקיימים גם ללא מים בנס, ומפני שהתלוננו לא זכו והיו זקוקים למים, וכן להלן וילוונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר, איך ירדו ממדרגה כה גבוהה של וגם צדה לא עשו להם לדרגת המבלי אין קברים, וילוונו כל עדת בני ישראל.

אנו למדים כאן שבחון בני ישראל קיימות שתי המדרגות באותה שעה ובכת אחת, וכדי לעמוד על הענין נתיק דברי המדרש (שהש"ר א'), שחורה אני ונאווה, שחורה אני כמעשי ונאווה כמעשי אבותי, שחורה אני בפני עצמי ונאווה בפני קוני, שחורה אני במצרים וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי, ונאווה אני במצרים בדם הפסח ובדם המילה, שחורה אני בים וימרו על ים בים סוף, ונאווה אני בים זה אלי ואנוהו, שחורה אני בחורב יעשו עגל בחורב, ונאווה אני בחורב כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

שחורה אני במדבר כמה ימרוהו במדבר, ונאווה אני במדבר בהקמת המשכן, שחורה

אני במרגלים ונאווה אני ביהושע וכלב, שחורה אני בשטים וישב ישראל בשטים, ונאווה אני בשטים ויעמוד פנחס ויפלל, שחורה אני בעכך ונאווה אני ביהושע, שחורה אני במלכי ישראל ונאווה אני במלכי יהודה, אם בשחורים שלי כך אני נאווה, בנביאים שלי על אחת כמה וכמה.

The Torah tells us that *Bnei Yisrael* left *Mitzrayim* in a hurry and did not even prepare any provisions for the way. Rashi (12:39) comments that from here we see *Bnei Yisrael's* greatness; they followed Hashem into the wilderness without an inkling as to how they would procure food for themselves. Referring to this display of loyalty, Hashem declared (*Yirmiyahu 2:2-3*), "I recalled for you the kindness of your youth, the love of your nuptials, your following Me into the desert, into an unsown land." Rashi adds that the reward for this blind faith is mentioned in the following *passuk*: "*Yisrael is holy to Hashem.*"

It seems from the *passuk* that because *Bnei Yisrael* had *bitachon* they were rewarded with *kedushah*. We tend to think that *bitachon* and *kedushah* are two unrelated concepts. However, the *navi* is enlightening us to the fact that these two *middos* are interdependent, and *Bnei Yisrael* merited becoming holy due to their complete *bitachon* in Hashem.

We can explain the connection between *bitachon* and *kedushah* as follows. *Kedushah* means to be devoted in an absolute manner. The Torah refers to one who is dedicated entirely to Hashem as a *kadosh*, while a man who is devoted to promiscuous activity is referred to as a *kadeish* (*Devarim 23:18*). In a similar vein, Hashem is described as *Kadosh* because He is totally set apart from humanity. We are therefore commanded (*Vayikra 19:2*), "And you shall be

holy (*kedoshim*) because I am Holy (*Kadosh*)." Just as Hashem is completely set apart, *Bnei Yisrael* should set themselves apart from the rest of mankind and be absolutely dedicated to Hashem.

י (אנא)

ויש לוקדק בדבריו, שאם כוונתו בהבאת דברי הנביא היא רק ללמד על שבחן של ישראל שיצאו אל המדבר בלי להכין לעצמם צידה לדרך, אם כן לשם מה הביא את המשך הכתוב המתאר את השכר שהגיע לבני ישראל על כך, והלוא לא עשו זאת למטרת שכר כלשהו אלא מחמת אמונה תמימה.

ואפשר לומר, שרשי מתכוון להשמיענו מדברי הנביא ענין גדול בעבודת ה', והיינו, כי אנו רואים בפסוק שהנביא מציין שכאשר בני ישראל נמשכו אחר מאמר הקב"ה באמונת אומן המימה, זכו לשכר גדול שנקראו 'ראשית תבואתה', ומהו מעלת השכר הזה, שנעשו שמורים בשמירה מעליא מיוחדת שכל אוכליו יאשמו רעה תבוא אליהם' וכפירוש רש"י שם: כראשית קציר לפני העומר שאסור באכילה והאוכלו מתחייב, כן כל אוכליו ושל ישראל, דהיינו הרשעים שירצו להזיק

להם] יאשמו [יהיו אשמים ברעתם], ותבוא אליהם רעה וכליון.

וללמדנו מזה על דרך העבודה, כי האדם מישראל המעורר את נפשו להיות נמשך אחר קרבת השי"ת ועבודתו, ושואף ומשתוקק לקבל עליו עול מלכות שמים ועול התורה ומצוותיה על דרך לשון הכתוב (תהלים עג כח) 'ואני קרבת אלוקים לי טוב', אזי הוא זוכה להתקדש בקדושה עליונה ונעשה גופו קדוש ומובדל מכל הרעות, כאופן שכשיבואו אליו מוזקי נשמתו וירצו לפגוע בו ולהחטיאו יהיה דינם כמועלים בקדשים, ויתחייבו כיליון כדין זר האוכל קדשים שלא כדת.

ויסוד הדבר הוא שכל הנמשך אחר השי"ת נעשה קדוש כבר מעצם התמשכותו, וכדאיתא בספר 'שערי תשובה' לרבנו יונה (שער ג' אות קנח) המבאר כי עיקר העבודה שקידשנו השי"ת במצוותיו לעבודתו, היא כדי לקדשו וליראה ממנו, ואם כן ראוי שכמו שהוא קדוש ומרומם כך יהיו עובדיו ומקדישיו קדושים ומרוממים, וכמו שהכלים שבבית המקדש שבהם היו עובדים אותו היו קדושים ומיוחדים לעבודה, כמו כן צריכים בני אדם המעמידים עצמם לעבוד אותו להיות קדושים ומיוחדים לעבודת הבורא, וכמו שכלי השרת החדשים בבית המקדש היתה עבודתן מקדשתם ומחנכתם לעבודה, כן מתקדש ומתחנך האדם לעבודת הבורא כאשר סובל על עצמו את עול העבודה השלימה לעבוד את ה'.

ובעין דבריו כתב באור החיים הק' (פרשת משחת במדבר כו כג) על הפסוק 'לפיה משפחת הפוני' וזה לשונו: ומצאתי לחסידי

How does one reach this level of kedushah? Through bitachon. A person who has absolute faith in Hashem devotes himself to Him entirely and does not place his trust in any human being. Bnei Yisrael, with their bitachon, followed Hashem blindly into the wilderness and showed that they were utterly devoted to Him. This complete devotion raised them to the level of kedoshim.

Kedushah is not as difficult to attain as one might think. A few minutes a day spent studying Shaar HaBitachon in the Sefer Chovos HaLevavos can contribute greatly not only to one's menuchas hanefesh, but also to one's level of kedushah.

(Shiurei Chumash, Parashas Bo 12:39)

"Just as Hashem is completely set apart, Bnei Yisrael should set themselves apart from the rest of mankind and be absolutely dedicated to Hashem."

37

דוד, ריבונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב 'ואשיבה רגלי אל עדותיך'. ובספרים הקדושים ביארו הענין, שלשון 'רגלי' הוא מלשון 'רגילות' דהיינו שדוד המלך ע"ה הרגיל את עצמו להיות נמשך תמיד לבתי כנסיות ובתי מדרשות במקום לילך לשאר המקומות, ומזה הרוויח שבכל עת שיצא מביתו לא היה צריך לכוון את רגליו להיכן ילכו, אלא שמעצמן היו מוליכות אותו לבית המדרש.

וזהו ענין 'קבלת עול מלכות שמים' שנצטווינו לקבל עלינו בכל יום ויום פעמיים באהבה, כי כאשר האדם מעמיד את נפשו במצב של 'עול' לעשות רצון קונו בכל רגע ורגע, אזי הוא נעשה מעצמו משועבד להיות לפי רצון קונו, וממילא נמשך אחר קיום התורה והמצוות תמיד.

ועל דרך שכתב בספר 'משך חכמה' (להלן טו יח) על הנוסח שאנו אומרים בתפלת 'עלינו לשבח' שבה אנו מתפללים על 'קבלת עול מלכות שמים' והיא תפלה נוראה למאוד שכתבו בפוסקים (משנה ברורה סי' קלב סק"ח בשם 'מטה משה') שיש לאמרו באימה וביראה, כי כל צבא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולם עונים ואומרים 'אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוקים'. ובסיום התפלה הווי אומרים 'ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלך עליהם מהרה לעולם ועד', ויש להביין מהו משמעות הלשון 'ותמלך עליהם מהרה' כי 'מהירות' זו על שום מה.

ישראל שכתבו (אלשיך להלן כח לא) כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישירוהם כס בקודש, כי אין קדושה בקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים. והוא מה שרמז במאמר 'לפנה' שהוא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך, 'משפחת הפוני' פירוש צריך לפנות מפיו הכל חוץ מהגות בתורה, ובוה נכללים חלק אחד מהמ"ת מעלות (המכוארים במשנה אבות פ"ו מ"ה) שהם במיעוט שיחה במיעוט שחוק במיעוט תענוג וכדומה להם שבענף המותרות.

והיינו שראשית העבודה של איש ישראל הינה שיעמיד עצמו להיות נמשך באמונה תמימה אחר השי"ת ועבודתו, וכשעבוד בזה יזכה להתקדש בקדושת ה' וקדושת מצוותיו, וכמה שיוסיף עוד מצוה ועבודה, כך תיתוסף לו קדושה על-קדושתו ויעלה ממדרגה למדרגה בעבודה וקיים המצוות יותר ויותר.

ותמלך עליהם מהרה לעולם

ובאמת שהמעלה הגדולה הזו שהאדם מתקדש מלמטה ומעמיד עצמו באמונה לעבוד את ה', יש בה תועלת הרבה מאד כי בזה הוא מרוויח להתקדש בקדושה גדולה יותר ממה שעושה בעצמו, וכמאמר *המדרש (במדב"ר י"א) 'שכל מי שמקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה', והיינו שכאשר האדם מתנהג באמונה תמימה ועושה פעולות להתרומם ולהתקרב אל השי"ת, הריהו זוכה שמאליו ילכו אבריו אחר עבודת ה' וממילא ימשך אחר קיום המצוות בכל שעה ורגע.

וכמו שמצינו אצל דוד המלך ע"ה שהעיד על עצמו (תהלים קיט נט) 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך' ופירוש הכתוב אמרו במדרש (ויק"ר לה א) שאמר

35

36

Furthermore, we might wonder: Why didn't those Jews have a little foresight? We spend weeks — in many homes, months — preparing for Pesach. Moshe had informed them

ahead of time that they were leaving Egypt the morning after that very first Seder. Did you ever see a Jewish mother preparing food for her children who are about to embark on a trip? The children stagger out the door laden with shopping bags full of food. For a one-hour flight. And here they are about to embark on a trip into the Wilderness and no one thinks to prepare some food?

Perhaps we can suggest that by the time *Makkas Bechoros* came around, the Jews had simply given up hope of ever leaving Egypt. They had expected to leave after the plague of *Dam* (Blood) had devastated their Egyptian neighbors. Nothing doing. Pharaoh refused to let them go. Then they were looking forward to leave after *Tzefardei'a* (Frogs), and then after *Kinnim* (Lice), and so on.

After each of those *makkos*, they were probably all packed up and ready to go. And nothing happened. Pharaoh's heart was hardened time after time, and they stayed put.

Yes, Moshe told them that they would leave the morning after *Makkas Bechoros*, but they simply couldn't get excited yet again after all the disappointments. By that time, they could not believe the end was imminent. Their attitude by then was, "Been there, done that." They didn't feel like going through the motions, packing provisions and then having to unpack when Pharaoh would refuse to let them go yet again.

When they were actually redeemed the next morning, it was a shock to them, and they had to run out the door with dough on their backs. Because what they had failed to realize is that *yeshuas Hashem k'heref ayin* — Hashem's salvation is as quick as the blink of an eye. One moment, the situation can look as bleak as can be, and then next moment, you're out of the *tzarah*. That is how redemption — both on a national level and on an individual level — works.

When we view the situation in the world today, we cannot imagine ever being extricated from this mess. The world can never unite on anything, except to condemn Israel. Muslim

40

But the Exodus from Egypt serves as a paradigm for all future redemptions. Just as the redemption there came when the Jews had all but given up hope, so will it be in the Final Redemption.

We eat matzah commemorating the dough baked in a rush as a yearly reminder that it is exactly when things look particularly bleak and hopeless — in a scene reminiscent of the one in Egypt, when even the promised redemption couldn't get the Jews to prepare provisions — that the *geulah* will come.

42

Torah Uvas Haggadah

The Seforno, on the verse in *Parshas Mikeitz* (41:14) which reads, "And they brought him hastily out of the dungeon," explains that all the salvations of Hashem are timed to the split second, as the *pasuk* says in *Yeshayah* (56:1), "For my salvation is near to come." The Seforno tells us this is the reason why the Jews were chased out of Egypt in such haste, and why the dough did not have time to rise. Likewise, in the future, when the *Mashiach* arrives, it will be a sudden revelation, as the *pasuk* says in *Malachi* (3:1), "And Hashem shall suddenly come to His Temple."

For this reason, explains the *Ksav Sofer*, the future redemption will take place in a flash, in such a manner that no one will have time to contemplate that behold the *Mashiach* has arrived. This point is reinforced with the matzah; the salvation of Hashem can happen in a split second. Regarding *Yetzias Mitzrayim*, there were hindrances. Pharaoh constantly hardened his heart, and the liberation did not seem imminent. Yet in spite of the delays, when the Jews were finally allowed to leave, they were sent away quickly. So too, will our own redemption take place — with great haste. This is what is symbolized by the matzah.

ומכאן, כי ידוע שבטבע האדם ישנם כל מיני מושגים המושרשים בטבעיות חושיו באופן שאין צריך למלמד שילמד זאת, כמו תנועות מסוימות שמיד כשמתנוצץ כמוח המחשבה לעשות כך, הריהי מתפשטת אל הלב ומשם לשאר האיברים המבצעים את המחשבה בפועל תיכף ומיד כמהירות הבזק ממש. ולמשל כשפרצה אש באיזה מקום אזי אין צורך ללמד את האדם - יהיה טיפש ככל שיהיה - שעליו לברוח מן המקום, רק שמיד הוא קם ונמלט מן האש כל עוד רוחו בקרבו. אבל ישנם מושגים שעליהם צריך להזהיר וללמד, ואפילו האדם השפוי ביותר צריך התבוננות לרגע כדי לעורר את חושיו לתפוס את המציאות ולהישמר ממנה.

ועל זה אנו מתפללים שמציאות עול מלכות שמים שלנו תהיה באופן של יתמלך עליהם מהרה דהיינו שקבלת עול מלכות שמים תהיה כל כך חרוטה ומושרשת בעומק נפשות בני ישראל, שכרגע שיתנוצץ כנו איזה רעיון לעבודת ה' וקיום המצוות, מיד יתעוררו כל החושים והאיברים להוציא את הרעיון מן הכח אל הפועל ללא שום שהיות ועיכובים, ולא יצטרכו להתבוננות וחשבון ממחשבה

למעשה.

תתאם 3'-5 קצת

41

סמיכות הפסוקים באה ליישב שאלה חמורה, מדוע מצאה אותם השעה הגדולה, שעת הגאולה, נרעשים מופתעים ובלתי מוכנים אף בצדה, הדבר הנחוצ ביותר, מדוע היו מוכנים בסגורים ולא ראו שעת הגאולה ממשמשת ובאה. על זה באה התשובה: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה", ואם כי עצם מושבם בגלות מצרים הופחת לכדי רדיו שנה, אך בני ישראל האמינו שהגלות תמשך עד שכל ארבע מאות ושלשים השנים, תעבורנה במילואן, דבר זה הספיק להקרות את רגשותיהם וחושיהם ולהתניק את כמיהתם לגאולה וחרות, והיציאה ממצרים היתה להם איפוא כה פתאומית מבלי כל הכנה והיא.

אלה צבירה

42

היציפה לגאולה צריכה להיות ברזוק כמו שאדם עומד בשעה האחרונה טרם פציעת השחר, ואמילו שעדיין חושך אפילה בחוץ מ"מ יודע הוא בבטחה כי עוד מעט יבקע אורו של יום, כך נאמן כי הנה אתא בוקר והגאולה בוא תבוא מיד, כיום כבר כלו כל הקיצוץ. נשנן זאת לעצמנו ולבנינו ולכל בני ישראל, כי ככל שנרמה לנו יותר שהחשכות גדולה והסטרא אחרא גוברת, כך מותבהר לנו ביתר בהירות כי קרב קץ הגאולה, שכן כלל ידוע הוא כי שלהבת הנור טרם דעיכתה קופצת כלפי מעלה ומאירה יותר ואז היא דועכת, כך הטומאה בגלל שאנו רואים שהיא קופצת ומרימה ראש זהו הסימן המובהק לנו כי עוד מעט ממש היא דועכת ונכנעת. בימינו אנו כבר נמצאים אחר כל שלבי רמוזי ה"חד גדיא", ומי שהקב"ה חננו בדעה ובינה יווכח בכל אלו, הגדיא, השונרא, הכלבא, החוטרא, הנורא, המיא, התורא, כי סימנים הם לחקופות גלות ישראל, וכיום אפילו מלאך המות כבר שזט לשוחט שעדיין שרר, אין לנו כבר נביאים וחכמים ואין לו כבר מה להזיק יותר, ועכשיו העת אשר אתא הקב"ה ושחט למלאך המוות, ונסיר דאגה מלבנו כי ה' אתנו.

43 חסיה וסוה - א

ר' ישראל מסלנט ז"ל הי' אומר על פתגם העולם, "ולואי שיבא משיח, שבאמת אדרבא על האדם לחשב ולדאוג תמיד פן יבא משיח תיכף, וכי הנחו מוכן: שהלא במעב של "אחישנה" (סגורדין צח), יצטרך גם הוא להחיש עצמו ולמהר ולרוץ עמו כביכול, ומי הוא המוכן לכך!